

DOI:

УДК 373.2.011.3-051:[130.122:7]

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ НАРОЩЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНОГО АПАРАТУ ДУХОВНОЇ

В. Л. ХОДУНОВА, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки і психології дошкільної освіти Національний педагогічний університет імені

М. П. Драгоманова

<https://orcid.org/0000-0002-2829-9847>

E-mail: v.l.khodunova@gmail.com

О. В. ОЛЕКСІЄНКО, народний артист України, професор Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського

Анотація. Відповідно до актуальних суспільних запитів сьогодення, особливо актуальною постає проблема духовної культури. Саме духовна культура є потужним чинником стабілізації соціального розвитку, дієвою формою внутрішнього соціального контролю. Тому відповідне місце у нашому дослідженні посідає спроба знайти відповіді на питання щодо поняття «духовна культура». В дослідженні використовувались теоретичні методи: аналіз філософської, соціологічної та педагогічної літератури; узагальнення теоретичних підходів до проблеми «духовної культури» з метою окреслення її змістових особливостей. У статті розглянуто загальнонаукові положення щодо проблеми «духовної культури». З точки зору, різноманітних підходів до визначення понятійно-категоріального апарату визначено, що «духовна культура» розуміється як сфера людської діяльності, що охоплює різні сторони духовного життя людини і суспільства і включає форми суспільної свідомості (політичну, правову, моральну, естетичну, релігійну науку й філософію) та втілення їх у літературні, архітектурні та інші пам'ятки людської діяльності. До духовної культури належать освіта, виховання, мова і писемність, фольклор, народне мистецтво. Особливої уваги надано дослідженню проблеми духовної культури у співвідношенні таких підходів як: релігійний і світський як нової, створеної людством реальності, що чітко поділена на непізнаний світ природи та на створений людиною світ культури; спадкоємності, що полягає в творенні, накопиченні, передачі і використанні всіх результатів людської діяльності у вигляді культурних надбань як на рівні окремого індивіда, так і суспільства загалом; цивілізації, що позначає певний рівень розвитку матеріально-технічних досягнень суспільства у зіставленні з духовними надбаннями; державності як передумовою духовної культури; сукупності матеріальних та духовних цінностей, створених людством упродовж історії, та різноманітних форм діяльності, у процесі яких змінюються не тільки умови життя, але й самі люди. З'ясовано сутність та зміст духовної культури, в контексті духовного зростання особистості. Охарактеризовано унікальність впливу духовної культури на особистість: активізацію її саморозвитку, самовдосконалення, самовизначення, духовному росту, забезпечення соціокультурного розвитку соціуму.

Ключові слова: духовна культура, релігія, спадкоємність, цивілізація, матеріальні та духовні цінності.

Актуальність (Introduction).

Сьогодні в Україні розвиток державотворчих процесів відбувається у складних кризових умовах. Це руйнування загальнолюдських цінностей, ідеалів, норм, образів. зміна пріоритетів у формах

культурного самовираження. Особливої значущості з огляду на це набуває актуалізація ролі духовної культури, яка є потужним чинником стабілізації соціального розвитку, дієвою формою внутрішнього соціального контролю, що

перешкоджає появі агресивних, негативних емоцій, які виникають у складній ситуації в країні. На перший план виступає створення умов для підвищення духовного рівня громадян, задоволення культурних потреб Українського народу. Актуальність цих завдань підтверджується положеннями Закону «Про культуру» (№2778- VI, від 04.12.202). Відповідно до актуальних проблем сьогодення проблема духовної культури стає предметом осмислення багатьох науковців. Тому відповідне місце у нашому дослідженні посідає спроба знайти відповіді на питання щодо поняття «духовна культура».

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Звернення до наукового дискурсу з проблем духовної культури засвідчив, що це питання на сучасному етапі стає особливо актуальним. Науковці проводять дослідження в таких аспектах: філософські основи духовної культури суспільства та особистості (В. Андрущенко, І. Бойченко, Л. Губерський, І. Зязюн, Л. Левчук, М. Мокляк, В. Шинкарук та ін.); філософські засади формування духовної культури окремих соціальних груп, індивіда (Ж. Юзвак, О. Киричук, І. Бех, М. Боришевський та ін.); сукупність матеріальних і духовних надбань, що відбивають історично досягнутий рівень розвитку суспільства й людини і втілюються у результатах продуктивної діяльності (А. Воронін, С. Гончаренко, О. Соя, М. Ковтонюк та ін.); практична та духовна активність людини, її взаємодії з навколишнім світом і собою (Н. Волкова); соціальні та психологічні аспекти духовної культури (М. Боришевський, Б. Євтух, О. Киричук, О. Семашко, Ж. Юзвак та ін.); взаємозв'язок культури та цивілізації (А. Вебер, А. Тойнбі, О. Шпенглер та ін.); взаємовідношення людини і культури на мікро та макрорівні (М. Бердяєв, П. Новгородцева та ін.); взаємовплив держави на формування духовної культури особистості (Г. Моска, У. Парето, О. Тоффлер та ін.); особливості історії та сучасного розвитку української духовної

культури (І. Дзюба, М. Михайльченко, Б. Олійник, М. Попович, Л. Сохань та ін.); національна свідомість, духовна єдність поколінь (В. Верховинець, П. Павлюк).

Метою статті є визначення методологічних аспектів нарощення потенціалу понятійно-категоріального апарату духовної культури з позицій системного мультидисциплінарного аналізу

Методи (Methods). В дослідженні використовувались теоретичні методи: аналіз філософської, соціологічної та педагогічної літератури; узагальнення теоретичних підходів до проблеми «духовної культури» з метою окреслення її змістових особливостей.

Результати (Results). Культурологічний словник визначає «духовну культуру» як сферу людської діяльності, що охоплює різні сторони духовного життя людини і суспільства і включає форми суспільної свідомості (політичну, правову, моральну, естетичну, релігійну, науку й філософію) та втілення їх у літературні, архітектурні та інші пам'ятки людської діяльності. До духовної культури належать освіта, виховання, мова і писемність, фольклор, народне мистецтво та ін. [1].

Згідно зі словником мистецьких термінів «духовна культура» є одним із трьох складників у поділі культури на матеріальну, соціальну та духовну. До сфери духовної культури належать такі галузі, як: релігія, мистецтво, філософія, наука, мораль, право, політика [2].

У філософському енциклопедичному словнику «духовна культура» – частина культури, до складу якої входять мистецтво, релігія, філософія. Подеколи до духовної культури відносять також фундаментальну науку. Поняття «духовна культура» генетично пов'язане з гегелівським поняттям абсолютного духу, який є самопізнанням абсолютної ідеї в царинах мистецтва, релігії, філософії. В сучасній українській філософії – зокрема в аспекті екзистенційної антропології – ставиться проблема духовної особистості

– культури самоактуалізації, творчого зростання та пізнання світу» [3].

Уточнимо наше розуміння поняття «духовна культура, що спирається на низку численних праць з даної проблеми. Наука оперує кількома визначеннями терміна «духовна культура», серед них такі: сукупність матеріальних і духовних надбань, що відбивають історично досягнутий рівень розвитку суспільства й людини і втілюються у результатах продуктивної діяльності (А. Воронін, С. Гончаренко, О. Соя, М. Ковтонюк та ін.); стан морального здоров'я суспільства та його духовний потенціал, рівень економічних і політичних свобод (В. Гузь); галузь духовного життя людей (А. Могильний, Б. Єрасов); національна свідомість, духовна єдність поколінь (В. Верховинець, П. Павлюк); успадковані винаходи, речі, технічні процеси, ідеї, звичаї і цінності (Б. Малиновський); професійна майстерність і звичаї (А. Радкліфф-Браун); сфера інтелектуальної і творчої діяльності (О. Щолокова); досягнення суспільства в галузі освіти, науки: ідеологія, мораль, релігія, мистецтво, література, організація державного й суспільного життя.

С. Чукут доводить, що духовна культура є об'єктом спеціального теоретичного інтересу і отримала статус самостійного наукового поняття в епоху Середньовіччя. З одного боку, духовна культура догматично була сформульована церковними Соборами. З другого, сукупністю вчень (що зберігалися шляхом таємної передачі, а не за допомогою Біблії), які їх засновники відмовлялися сприймати розумом, відсутність якої-небудь традиційної чи легалізованої форми віри, відмінної від тієї, що має бути властива кожному науковцю, щоб він міг відкривати факти шляхом прискіпливого експерименту. Через цей культ закріпилося переконання, що минуле зумовлює майбутнє і теперішнє, і що святим обов'язком кожної людини є продовження справи предків [4].

Одним із напрямком визнання духовної культури є спадкоємність, що

полягає в творенні, накопиченні, передачі і використанні всіх результатів людської діяльності у вигляді культурних надбань як на рівні окремого індивіда, так і суспільства загалом. Оригінальні думки і погляди Сократа, Платона, Аристотеля визначають спадкоємність у духовній культурі як засіб моральної і релігійної просвіти, розкриваючи співвідношення досвіду та процесу пізнання. На думку Гоббса, моральною, є така спадкоємність, завдяки якій найкраще може зберегтися при державній організації: «Але всі чесноти увінчуються справедливістю та милосердям». Вагомим є доповнення, зроблене Джоном Локком, про те, що спадкоємність, це не тільки інскрипція (вроджене знання), але й чуттєвий досвід. Й. Фіхте звертаючи увагу на діяльну роль людини в процесі спадкоємності, що охоплює собою все культурне буття як на рівні окремого суспільства, індивіда, так і людства загалом, зазначає: «Все, що було коли-небудь велике і мудре серед людей, ті благодійники роду людського, імена яких я читаю в записках світової історії, і багато з тих, заслуги яких залишились, не зберігши імен, - всі вони працювали для мене, я пожинаю плоди їхньої праці» [4].

Іншим, не менш поширеним є підхід у визначенні «духовної культури» як нової, створеної людством реальності, що чітко поділена надвоє: на непізнаний світ природи, створений Богом, та на створений людиною світ культури (Д. Віко). Своєрідним впливом релігії на проблему духовної культури є ідеї Гегеля, що дають можливість розглянути поетапність наближення до стадії духу: перша стадія - логіка, або вираз Бога у вічній сутності, друга – природо образність. В. Соловйов. вказує на те, що людина, завдяки духовності має подвійну природу-божественного і природного світу. З одного боку, вона прагне до позитивної свободи, з другого – перебуває у світі «марноти-марнот». П'єр Тейяр де Шарден убачав духовне начало у єднанні душ в релігії, де взаємопереплетені «град божий» та «град земний» [5].

Сучасні дослідники переконують, що духовна культура поєднує православну та світську культури, фіксуючи при цьому певні переваги релігійного досвіду перед світським (В. Рашковська, Г. Покатильська, Г. Шевченко та інш.). Центральним положенням цього підходу є інтегрована властивість особистості, яка дозволяє робити вільний вибір смислу життя на основі духовно-морального ідеалу; це сходження до вищих цінностей, возз'єднання образу «Я з образом світу» феномену людини як неподільної цілісності (тілесної, душевної, духовної), органічно пов'язаної зі Всесвітом, з Космосом». В. Міщенко дійшла висновку, що на сучасному етапі розвитку людства атеїзм не здатний знищити релігію, і будь які заклики не здатні «протидіяти» релігійному впливу на духовну культуру. Цінною для осмислення є думка В. Андрущенко, що десять заповідей, викладених у Біблії у певній послідовності і взаємозв'язку, є класичним узагальненням системи первинних загальнолюдських моральних цінностей, які виробило людство за багатовікову історію. М. Євтух вважає, що для кожної традиційної національної і всієї загальнолюдської культури саме релігія є головним, культуро творчим фактором. Її культуро творча роль полягає у визначальному впливі на зміст і форми усіх сфер побуту культури – духовної і матеріальної. Розрушення релігії, як стержня традиційної культури, призводить до загибелі цивілізацій і народів, а у всесвітньому масштабі до апокаліпсису.

У нашому дослідженні важливим є з'ясування сутності та змісту духовної культури, в контексті духовного зростання особистості. Ідеї В. Дільтея, М. Вебера, В. Віндельбанда, Г. Ріккєрта, Р. Коллінгвуда переконують: «духовна культура» інтерпретується як почуття, духовні орієнтації та світогляд. І. Кант вважає, що почуття ніколи не помиляються «не тому, що вони завжди мислять істинно, а тому, що вони не мислять взагалі, вони почувають. Вони крокують не до істини, а до добра, не через логіку, а через совість»; Е. Дюркгейм доповнює, «що всі духовні

фактори впливають на індивідуальність людини, та розширюють її соціальні прагнення». Як пояснює В. Андрущенко: «Тільки духовно багата людина має проникливий розум, гармонійні почуття, тверду волю. Будь-яка розбіжність між зазначеними феноменами духу деформує життєдіяльність людини як цілісної істоти». На взаємозв'язок усіх елементів духовного світу вказує М. Михальченко. Автор відмічає, що почуття, духовні орієнтації та світогляд лише тоді стають власне людськими, коли доповнюють і пронизують одне одного, поєднують свої зусилля в цілеспрямованому прагненні духовного освоєння світу і практичної реалізації. За ствердженням Д. Чернілевського, М. Євтуха, П. Таланчука, духовна культура – це духовно-практична (не утилітарна) діяльність по самовдосконаленню, самовизначенню, духовному росту людини. Без неї неможливі ні самовдосконалення людини, ні її велич [6].

Принциповим є твердження майже всіх філософів, незалежно від доби, про те, що на основі знань, формується розуміння змісту і структури духовного світу людини, здатність до самостійного мислення, проникнення в сутність речей і процесів, до охоплення, освоєння, усвідомлення життя в його складності, багатогранності, суперечливості. Так, Арістотель обґрунтував логічні закони функціонування розуму; М. Кузанський, Дж. Бруно виявили його суперечливу архітектоніку; І. Кант проаналізував можливості розуму в пізнанні світу і самого себе; Г. Гегель показав розум як єдино реальний і субстанційний, кінцевий етап розвитку світового духу, де самосвідомість (людське мислення) осягає свою єдність з абсолютною ідеєю [5].

Аналізуючи об'єктивні та суб'єктивні чинники, які впливають на формування духовної культури особистості, науковці пов'язують їх з поняттям «цивілізація» (від лат. *civilis* – громадянський, державний), що базується на засадах розуму, гуманізму й справедливості (А. Вебер, Х. Ортегі-і-Гассета, Ж. Марітен, А. Тойнбі, О. Шпенглер); високих духовних

надбаннях, творчій енергії, громадській самосвідомості, розумінні істини та почуття (М. Бердяев). У наукових джерелах знаходимо два основних підходи інтерпретації поняття цивілізації: позначення певного рівня розвитку суспільства; характеристика його матеріально-технічних досягнень у зіставленні з духовними надбаннями. В. Андрущенко зазначає, що суспільство вважається цивілізованим, якщо в ньому на сучасному рівні перебувають усі сфери життєдіяльності людей - виробництво і споживання, наука і освіта, мистецтво і політика. Автор справедливо корелює це поняттями «сучасне», «передове», «прогресивне», «нове» як у певних сферах суспільного життя [5].

Відтворення генерації цілісності духовної культури аналізується крізь призму взаємовпливу особистості та держави в творчості В. Липинського, Г. Моски, У. Парето, О. Тоффлера та інш. Слід звернути увагу те, що цивілізація надає стійкість державі, яка є найвизначнішим результатом людської творчості, виступає і основною передумовою культури, бо «поза державою - володарювання пристрастей, війна, страх, бідність, мерзота, самотність, варварство, невігластво, дикість; у державі - володарювання розуму, спокою, безпеки, багатство, добродетель, взаємодопомога, витонченість, науки, доброзичливість» [7]. На роль держави у формуванні духовних цінностей, норм вказує І. Рущенко: «Як результат розвитку базисних елементів даються більш розвинуті конструкції – ідеї, ідеології, релігійні вчення, моральні та правові конструкції. Значення, цінності, норми виступають одночасно регулятором соціальних зв'язків, відносин». В. Шинкарук вважає моральне громадянське почуття незамінною основою духовної культури. І чим гармонічнішим, людянішим воно є, тим більш адекватним, вірним, гуманістичним буде вибір мети.

Звернення до наукового дискурсу з проблем визнання духовної культури як «сукупності матеріальних та духовних

цінностей, створених людством упродовж його історії, та різноманітних форм діяльності, у процесі якої змінюються не тільки умови життя, але й самі люди, відбувається їх соціальне, інтелектуальне, творче, моральне, естетичне та фізичне удосконалення», засвідчив, що це питання на сучасному етапі стає особливо актуальним. У зв'язку з цим у наукових джерелах виокремлюються два типи культури: матеріальна, основою якої є матеріальне виробництво – фундамент життя, та духовна, що, за словами О. Рудницької, «уособлює духовне життя суспільства і становить фокус – життєвий центр культури». Г. Дворецька трактує матеріальну культуру як сукупність предметних здобутків людської діяльності, якими є фізичні об'єкти, створені під час трудової діяльності (будинки, знаряддя, книжки, продукти, одяг, прикраси), так і природні об'єкти, що використовуються людьми; духовну – як поєднання результатів діяльності, що містить нематеріальні об'єкти, створені розумом і почуттями людини (мова, знання, традиції, міфи, символи), існують у свідомості людини, підтримуються спілкуванням, але до них не можна доторкнутися, фізично відчуті. Є. Подольська матеріальну культуру розглядає як певну сферу вираження духовних змістів. Тому духовну культуру розглядають як сферу духовного життя суспільства – релігію, мистецтво, філософію, науку, а матеріальну культуру – як сферу матеріального життя, виробництва і використання матеріальних благ. Однак процес продукування і застосування матеріальних благ, лежить за межами культури, вона охоплює лише його один інформаційний бік. Отже, розмежовувати й протиставляти духовну й матеріальну культури недоречно – оскільки уся культура в цілому є духовна, в той же час, уся вона матеріальна, тому що є «матеріалізованою» у певних знаках і текстах.

Деякі дослідники розглядають матеріальну і духовну культуру як «умовно визначені форми і засоби щодо матеріальної або духовної

життєдіяльності». О. Рудницька переконує, що духовна культура має «самостійну цінність для людини і знаходить своє вираження у вільній грі розуму, почуттів, прагненні до пізнання, філософського споглядання». В. Лозовий пов'язує духовну культуру зі свідомістю, духом, його формуванням, розвитком і вдосконаленням, але її результати спрямовані на формування в людини ціннісних орієнтирів і задоволення духовних потреб: релігійних, моральних, правових, політичних, наукових, філософських, художніх. Д. Чесноков в духовну культуру включає «всі досягнення науки, твори мистецтва, освітній рівень народу».

Ряд дослідників переконують, що матеріальна і духовна культура «умовно визначені форми і засоби щодо матеріальної або духовної життєдіяльності» (М. Бровко). За твердженнями К. Шовш, є багато видів культури (політична, економічна, естетична та екологічна), які відносяться і до матеріальної, і до духовної сфери. Саме тому, на погляд автора, поєднання реального та ідеального, матеріального та духовного в життєдіяльності людини зумовлює єдність матеріального й духовного в культурі. Є підстави вважати, що чинники можуть підсилювати розвиток або знижувати результати – соціальна нестабільність у державі, зміна соціальної структури внаслідок розшарування суспільства, безробіття є дестабілізаційними чинниками суспільного життя. Подібний підхід пропонує С. Кримський, який зазначає, що синкретизм матеріальної і духовної культури об'єднує досягнення в усіх сферах життєдіяльності суспільства, характерні для певних історичних епох, конкретних спільнот, народностей, націй, результати розумової та фізичної праці в їх єдності: «оптимізує людський фактор соціального буття і стверджує людинорозмірний світ, структурований за модулями творчості і свободи та альтернативний будь-якій механістичності». А. Пашук підтримує точку зору С. Кримського щодо

взаємовідносин матеріального й духовного в контексті суспільного буття: «Зміни в суспільному житті треба починати з духовності. На особистісний аспект духовної культури, через призму активності внутрішнього життя людини, спрямовану на реалізацію гуманістичних цінностей в діяльності, вказує Г. Падалка. Проте, відділити «духовну» культуру від «матеріальної», як зазначає Л. Панків, за критерієм задоволення потреб людини було б недоречно, адже існує багато речей, які можуть одночасно задовольняти і ті й інші потреби, наприклад: вироби декоративно-прикладного мистецтва .

Так, усі науковці сходяться на думці, що відділити духовну культуру від матеріальної недоречно – оскільки уся культура в цілому є духовна, в той же час, уся вона матеріальна, тому що є «матеріалізованою» у певних знаках і текстах.

Результати (Results). У статті розглянуто загальнонаукові положення щодо проблеми «духовної культури». Актуалізовано, з точки зору філософії, культурології, педагогічних джерел, різноманітність підходів до визначення поняття «духовна культура». Виокремлено понятійно-категоріальний апарат, за допомогою якого констатовано, що «духовна культура» розуміється як сфера людської діяльності, що охоплює різні сторони духовного життя людини і суспільства і включає форми суспільної свідомості (політичну, правову, моральну, естетичну, релігійну науку й філософію) та втілення їх у літературні, архітектурні та інші пам'ятки людської діяльності. До духовної культури належать освіта, виховання, мова і писемність, фольклор, народне мистецтво. Визначено можливі аспекти, за якими утворюється змістове різноманіття «духовної культури». що різняться способами її реалізації. Охарактеризовано унікальність впливу духовної культури на особистість активізацію її саморозвитку, самовдосконалення, самовизначення, духовному росту, забезпечення соціокультурного розвитку соціуму.

Висновки і перспективи (Discussion). Аналіз опрацьованих нами наукових джерел дає підстави констатувати, що духовна культура як поняття визначається за різними аспектами такими як: релігійна та світська реальність, що поділена на непізнаний світ природи та на створений людиною світ культури; спадкоємність, що полягає в творенні, накопиченні, передачі і використанні всіх результатів людської діяльності у вигляді культурних надбань; цивілізація, що позначає певний рівень розвитку матеріально-технічних досягнень суспільства у зіставленні з духовними надбаннями; державність як передумова духовного зростання особистості; сукупність матеріальних та духовних цінностей, створених людством. Перспектива подальших досліджень полягає у більш детальному уточненні та розширенні поняття “духовна культура педагогічних працівників закладів дошкільної освіти”, зокрема, теоретичному обґрунтуванні та розробці концепції формування духовної культури

Список літератури

1. Культурологічний словник [Електронний ресурс] — Режим доступу: school.home-task.com/kulturologichnij-slovník.
2. Сотська Г. Словник мистецьких термінів/ Г. Сотська, Т.Шмельова — Херсон: «Стар», 2016.-52 с.
3. Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук та ін. — НАН України, Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди. — Київ: Абрис, 2002. — С.379.
4. Чукут С. А. Генеза духовної культури (управлінський вимір)./С. А. Чукут;

Академія державного управління при Президентіві України — Київ:1999.

5. Андрущенко В. П. Сучасна соціальна філософія/ В.П.Андрущенко, М. Л. Михальченко 2-е вид., переробл. і доп. — Київ: Генеза, 1996 . — С.83-85.

6. Чернілевський Д. В., Євтух М. Б., Таланчук П. М. Духовна культура особистості: навчальний посібник: Вид. 3-є, допов. / Д.В. Чернілевський, М.Б. Євтух, П.М. Таланчук. — Вінниця: АМСКП, 2013. — 412 с.

7. Тоффлер Олвін. Третя хвиля: хрестоматія/ [уклад.. В. Лях] - Київ.: Либідь, 1996. - С.374.

References

1. Kulturolohichnyi slovnyk [Cultural dictionary]. Retrieved from: school.home-task.com/kulturologichnij-slovník [in Ukrainian].
2. Sotska H. (2016). Slovnyk mystetskykh terminiv [Dictionary of artistic terms] Kherson: «Star» [in Ukrainian].
3. Skovorody H. S. (2002) Filosofskyi entsyklopedychnyi slovnyk [Philosophical encyclopedic dictionary] Kyiv: Abrys [in Ukrainian].
4. Chukut S. A. (1999) Heneza dukhovnoi kultury [The Genesise of Spiritual Culture] Kyiv [in Ukrainian].
5. Andrushchenko V. P. & Mykhalchenko M. L. (1996). Suchasna sotsialna filosofiiia [Modern social philosophy] Kyiv: Heneza, [in Ukrainian].
6. Chernilevskyi D. V., Yevtukh M. B., & Talanchuk P. M. (2013) Dukhovna kultura osobystosti [The Genesise of Spiritual Culture] Vinnytsia: AMSKP [in Ukrainian].
7. Toffler Olvin (1996) Tretia khvylya [Third wave] Kyiv: Lybid [in Ukrainian].

METHODOLOGICAL ASPECTS OF CAPACITY DEVELOPMENT OF THE POTENTIAL, CONCEPTUAL AND CATEGORIAL APPARATUS OF SPIRITUAL CULTURE AND ITS SYSTEMIC MULTIDISCIPLINE.

V. Khodunova, O. Oleksienko

Annotation. This article discusses the general scientific provisions on the problem of "spiritual culture". In terms of various approaches to the definition of conceptual and categorical apparatus, it is defined that "spiritual culture" is understood as a sphere of human activity that covers various aspects of spiritual and society life, also includes forms of social consciousness (political, legal, moral, aesthetic, religious, science and philosophy) and their embodiment in literary, architectural and other mentions of human activity. Spiritual culture includes education, accomplishment, language and writing, folklore, folk art. Particular attention is paid to the study

© В. Л. Ходунова, О.В. Олексієнко

HUMANITARIAN STUDIOS: PEDAGOGICS, PSYCHOLOGY, PHILOSOPHY Vol 13(2) 2022

of the problem of spiritual culture in relation to such approaches as: religious and secular as a new reality created by mankind, which is clearly divided into the unknown world of nature and human-generated world of culture; heritage, which consists in the creation, accumulation, transmission and usage of all results of human activity in the form of cultural legacy at the level of the individual and society in general; civilization, which indicates a certain level of development of material and technical achievements of society in comparison with the spiritual heritage; statehood as a supposition for spiritual culture; the assemblage of material and spiritual values created by mankind throughout history, and various forms of activity, as part of the process have been changed not only living conditions, but also the people themselves. The essence and subject matter of spiritual culture, in the context of the spiritual growth of specialness is explained. Characterized by the uniqueness of the influence of spiritual culture on the specificity of the activation of self-development, self-perfection, self-identity, spiritual growth, provision of socio-cultural development of society.

Key words: *spiritual culture, religion, heredity, civilization, material and spiritual values.*